

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Practising shame

Auteur: Uri Scholten

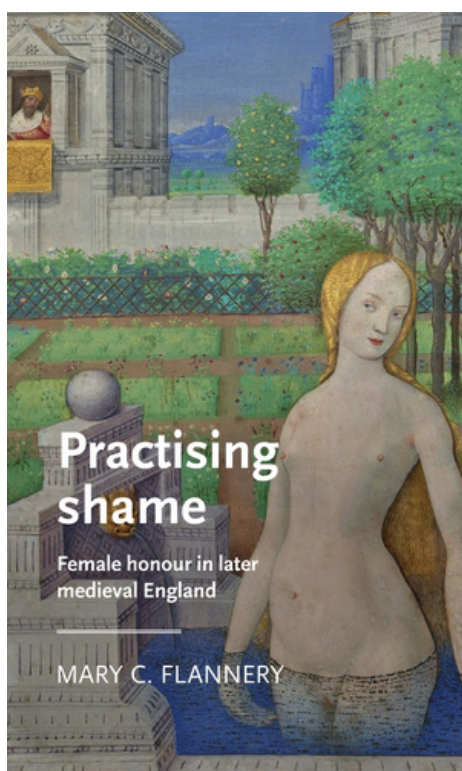
Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 44.1, 80-81.

© 2022 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

PRACTISING SHAME

Mary C. Flannery, *Practising shame, Female honour in later medieval England*, Manchester University Press, 2020, ISBN: 978-1-5261-1007-7, Paperback, 288 pagina's, €28,00.

In dit (post-)Me Too-tijdperk klinkt het bijna vergeten concept van *shamefastness* dat centraal staat in dit boek té bekend. De boodschap dat vrouwen door een bescheiden kledingkeuze en hun gedrag verantwoordelijk zijn voor het beschermen van hun (seksuele) veiligheid en eer blijkt al eeuwen te gelden. In haar boek *Practising shame* onderzoekt Mary Flannery de complexe rol die *shamefastness* speelde als cultureel ideaal in de Middeleeuwen omtrent vrouwelijke eer. *Shamefastness* is volgens Flannery een actieve houding waarbij een persoon zich bewust is van iedere actie die tot schaamte zou kunnen leiden en deze handelingen uit de weg gaat.

In haar eerste hoofdstuk begint ze meteen met de meest interessante bronnen: twee middeleeuwse gynaecologische handleidingen. Aan de hand hiervan staat ze uitgebreid stil bij de beladenheid van het vrouwelijke lichaam in de middeleeuwen. Zelfs wat betreft hun eigen hygiëne en gezondheid, moesten vrouwen vrezen voor schande, waardoor sommigen niet de hulp zochten die ze nodig hadden. Toch laat Flannery ook zien dat de Middeleeuwse mens niet ongevoelig was voor dit lijden. De handleidingen bevatten expliciete waarschuwingen gericht aan de mannen die het lazen. Deze moesten verantwoordelijk en respectvol omgaan met de informatie in het boek om de vrouwelijke eer te beschermen. Dit is waar de bronkeuze een extra diepte krijgt. Het toont immers de complexiteit van het onderwerp, maar ook dat het welzijn van de vrouw er zeker toe deed.

Een tweede brontype dat Flannery gebruikt zijn etiquetteboeken voor jonge vrouwen. Eervolle vrouwen zijn volgens deze boeken vrouwen die zich door innerlijke (wat betreft hun eigen emoties) en uiterlijke (wat betreft hun gedrag en uiterlijk) kuisheid onderscheiden. Een van deze handleiding is geschreven door de veertiende-eeuwse ridder Geoffroy de la Tour Landry. Hij geeft hier nog een bij-

zondere persoonlijke draai aan. Zijn boek, zo schrijft hij, heeft hij voor zijn dochters geschreven. Hij wil hen beschermen voor de boze buitenwereld en toont hen het pad tot een eervol leven. Hij vergelijkt het pad van de jonge vrouw met dat van de queestende ridder. Beide zijn lang en moeizaam en op ieder punt onderweg moet eervol gedrag worden vertoond.

Er zijn twee spanningen die Flannery scherp opmerkt wat betreft shamefastness. De eerste gaat over het wantrouwen van middeleeuwse schrijvers tegenover de oprechtheid van vrouwelijke shamefastness. Weer put Flannery uit middeleeuwse medische werken om het voorbeeld te geven van bekende trucjes die vrouwen gebruikten om lichamelijke kuisheid te veinzen. Naast deze vorm van 'bedrog' is echter ook de geestelijke kuisheid voor sommige middeleeuwers verdacht. De bovengenoemde gedragsliteratuur legt immers uit hoe shamefast gedrag eruit hoort te zien. Dit betekent volgens sommige schrijvers dat het gedrag gespeeld kan worden om interne lust te verdoezelen. Behendig laveert Flannery hier tussen de meningen van verschillende schrijvers om het brede spectrum van meningen te kunnen tonen.

De tweede spanning ligt volgens Flannery bij de begeerlijkheid van het zuivere. De kuisheid en shamefastness van heldinnen maakt hen juist begeerlijker en meer ontvankelijk voor mannelijk (seksueel) geweld. Aan de hand van verschillende versies van de verhalen van Lucretia en Virigina beschrijft Flannery in hoofdstuk vier de keuze tussen schande en dood die deze heldinnen moesten maken. Het tragische is dat deze vrouwen in Flannery's analyse dus geen echte keuze lijken te hebben.

Ook 'gewone' middeleeuwse vrouwen lijken geen keuze gehad te hebben. Hun eer was verbonden aan hun levensfase, maagd, moeder of weduwe. In al deze fasen moesten ze shamefast blijven, zij het op verschillende manieren. Tegelij-

kertijd maakte dit gedrag ze verdacht en begeerlijk, waar mannelijk geweld en een mogelijke dood op volgde.

Het laatste hoofdstuk gaat over hoe shamefastness gebruikt werd door de dichter Hoccleve. Flannery gaat hier vooral in op het verband tussen shamefastness en vrouwelijkheid. Ze analyseert hoe Hoccleve shamefastness gebruikt om een bepaald beeld van zichzelf te schetsen en zo medelijden voor zichzelf te wekken.

Practising shame is een zeer lezenswaardig boek. Hoewel de grote hoeveelheid Middelenengels en -frans het begrip af en toe in de weg zitten, zijn de concepten die Flannery bespreekt en de voorbeelden die ze aanhaalt zeer interessant. Daarnaast zet deze verkenning van het middeleeuwse concept shamefastness je aan het denken over de manier waarop onze hedendaagse samenleving met eer en de reputatie van vrouwen omgaat.

Uri Scholten studeert geschiedenis en internationale studies aan de Universiteit Leiden. Hij is voornamelijk geïnteresseerd in de geschiedenis van het dagelijkse leven en de emotionele leefwereld van de middeleeuwse mens.